

holderen i Nederlandene, Hertugen af Alba, men denne er endnu forsigtigere end Kongen, forstaaeligt nok, eftersom han ser Opstanden ulme rundt om sig for sluttelig at slaa ud i lys Lue. Senere vender Forf. sig mod Juan d'Austria, skildrer ham i hans Opvækst og følger hans første selvstændige Virksomhed i Italien, lige til det Øjeblik, da han retter sine Tanker mod Nederlandene og dermed ogsaa mod Forholdet til England. Fuldt beherskende sit Stof forstaaer Forf. ogsaa at indordne det i én velformet Fremstilling; paa mange Punkter uddyber og berigtiger han vor Kundskab om Tiden. Ret sjældent som det er, at nordiske Historieforskere behandler et Spørgsmaal af almindelig Historie, maa man glæde sig hver Gang det sker og især, naar det gøres saa tilfredsstillende som Tilfældet er her.

Kr. E.

Dr. M. Cornicelius' paabegyndte smukke Udgave af *Heinrich von Treitschkes Briefe* fortjener at modtages med særlig Interesse; for Kendskabet ikke blot til en storslaet Personlighed, men tillige til det moderne Tysklands Idéindhold vil der ved dens Afslutning foreligge et meget betydningsfuldt Stof. Foreløbig er udkommet 2 Bind — 1912 og 1913 —, der tilsammen rækker til Midten af Aaret 1866. Et levende Indtryk faar man gennem disse impulsive Breve af Tr., hans Venskabsattraa, Vandreløst og poetiske Sans, hans rastløse Trang til at arbejde paa sin egen Udvikling og til at virke paa og med andre, hans mandige og sanddru Karakter, lysende Begavelse og glødende politiske Lidenskab.

Størst Opmærksomhed vil man vel nok fæste ved Brevene fra 1863—66, i hvilke Aar Tr. jo publicistisk optraadte overmaade virksomt. Ved Begyndelsen af Krigen med Danmark var han som de fleste andre for Augustenborgeren, men naar han taler om den tyske Fyrstes legitime Ret, der falder sammen med Nationens helligste Interesser (II, 304), saa er det dog klart, at det er paa de sidste, han lægger Eftertrykket. Og han, der i Anledning af den preussiske Presseforordning mente, at Folket burde gøre Oprør, saa snart et saadant havde Udsigt at lykkes (II, 269), bliver en begejstret Forsvarer af

Bismarcks udenrigske Politik, da denne viser sig at styre mod Annexionen af de to Hertugdømmer og et Brud med Østrig. Interessant er det at dvæle ved den Modsætning, der ved Bedømmelsen af Preussens Politik her kom frem mellem de to hidtidige Vaabenfæller Tr. og G. Freytag (se ogsaa Freytags Breve i A. Doves Udg.: „G. Freytag u. H. v. Treitschke im Briefwechsel“ 1900); Freytag holder fast ved at forkaste en Statskunst, der opererer med uetiske Midler. Modsætningen mellem de to liberale er den samme som den, der møder os i L. v. Gerlachs og Bismarcks forskellige Syn paa Preussens Stilling under Krimkrigen; B. holdt jo paa, at selv en Konge undertiden maa krybe gennem en Kloak for at redde Livet. I et Brev fra 1866 (II, 441) begrundet Tr. udførligere Forskellen mellem privat og offentlig Moral — Hævdelsen af denne Forskel gjorde ham ifølge H. v. Petersdorff (Allg. deutsche Biogr. LV, 298) til en Skaber af nye sædelige Maalestokke — og det er de samme Tanker, der i hans Essay om Cavour¹⁾ giver sig Udtryk i den haanende Bemærkning, at man ikke har Lov at varme sine Hænder ved Fædrelandets rygende Ruiner med den behagelige Selvros: Jeg har aldrig løjet; dette er en Munks Dyd og ikke en Mands. Tysklands Enhed, skabt ved det preussiske Sværd og ikke ved Kanoner, ladede med Rets- og Sandhedsidéer, saadan var Grundtanken i Tr.'s politiske Syn. Da i Ungsdomsaarene traditionelle Anskuelse vaklede, stod Begreberne Kunst og Fædreland fast for ham (I, 262). „Fædrelandskærlighed“ — hedder det ogsaa senere (II, 355) — „er for mig ikke et prangende Ord, men en hellig Lidenskab, ja, det er det eneste, der lader Livet synes mig skønt og rigt.“ Og den Følelsens religiøse Inderlighed, uden hvilken han ikke kunde forestille sig et ædelt Menneske, fandtes i hans Tro paa, at gennem Udviklingsgangen i Tysklands Historie viste Forsynet, at Tyskland var en straalende Fremtid beredt (II, 96 og 324 f.).

Holger Hjelholt.

¹⁾ Først trykt 1869, men allerede 1866 har han arbejdet derpaa.